

išvertė kūrinį turinį, bet ir puikiai perteikė daugumos jų rimą ir ritmą.

Prie išverstų tekstų yra ir nuorodos, todėl pagal jas pridėtame folkloro tekstų šaltinių ir literatūros sąrašė galima susirasti atitinkamus leidinius ir pačius publikuojamų tekstų originalus. Tyrinėtojams apskritai yra svarbi ir leidinyje pateikta beveik pusantro šimto šaltinių ir literatūros bibliografija.

Tikėsimės, kad seniai laukta knyga ne tik padės, bet ir paskatins mokslininkus atlikti dar daugiau lyginamųjų tyrimų, dar geriau išsiaiškinti ir interpretuoti ne vieną problemišką kokios nors apeigos ar papročio kilmės ar prasmės klausimą. O gal šis leidinys paskatins ir kitų tautų kalbas mokančius tyrinėtojus išleisti panašius, pavyzdžiui, mums aktualiausių latvių, germanų ar finougrių, įvairių folkloro žanrų tekstų rinkinius?

Laima Anglickienė

Jonas Vaiškūnas. SKAITANT DANGAUS ŽENKLUS: LIETUVIŠKO ZODIAKO PĖDSAKAIS, Vilnius: Dominicus Litanus, 2012. – 180 p.

Jonas Vaiškūnas – vienas žymiausių Lietuvos etnoastronomų, tai yra tradicinės (liaudies) astronomijos tyrinėtojų. Priminsiu, jog etnoastronomija tiria ne pačius dangaus kūnus (planetas, žvaigždes, žvaigždynus...), bet žinias apie juos ir jų sampratą tradiciniame pasaulėvaizdyje, o duomenis ima ne iš observatorijų, bet iš senųjų istorinių religijos ir mitologijos šaltinių, pastarųjų šimtmečių tautosakos, etnografinių papročių aprašymų ir t. t. Tačiau kadangi tiria būtent dangaus šviesulių sampratą bei įvaizdžius, tai ir šiuolaikinės astronomijos mokslo žinios apie juos, fizines jų ypaty-

bes, judėjimo dėsningumus ir etnoastronomui didžiai naudingos. O Jonas Vaiškūnas pagal išsilavinimą ir yra astronomas, baigęs Vilniaus universiteto Fizikos fakultetą. Taigi jis tradicinius vaizdinius ir tikėjimus apie dangaus šviesulius gali matyti iš objektyvios dangaus kūnų mechanikos perspektyvos ir mus pasiekusiose senosios tradicijos nuotrupose išvelgti atitinkamus, tūlam dažnai nė nenumanomus, ryšius.

Anotuojamoji knyga nėra skirta etnoastronomijai apskritai, o būtent Zodiako sampratai, o ypač – lietuviškų tradicinių žvaigždynų bei Zodiaką atitinkančios jų sistemos rekonstrukcijai. Bent jau taip šios knygos esmę ir paskirtį suprantu aš, Jono bičiulis ir kolega – senojo baltų mitinio pasaulėvaizdžio tyrinėtojas. Nors knygos turinys ir kai kurie jos skyriai verčia įtarti autorių turėjus ir kitų ketinimų.

Knygą sudaro penkios dalys, savo ruožtu suskaidytos į skyrius: I. Žemės ir dangaus ženklai; II. Zodiako ištakos; III. Lietuvių Zodiako pėdsakai; IV. Zodiakas ant senovinio kaušo; V. Sielos atspindžiai danguje.

Jau iš turinio gana aišku, apie ką kur kalbama. Pirmoji dalis – trumpas ir grakštus etnoastronomijos, kaip tyrimų objekto ir metodo, pristatymas. Antroji dalis – ne mažiau trumpas ir grakštus Zodiako sampratos aiškinimas. O štai trečioji ir ketvirtoji dalys sudaro pačią knygos esmę. Trečiojoje apželgiamos lietuvių Zodiako užuominos senuosiuose istoriniuose šaltiniuose, tautosakoje ir papročiuose. Bent kiek susipažinęs su lietuvių mitologija skaitytojas jau iš turinio nesunkiai numanys Malalos kronikos intarpo kalvį Teliavelį, nukalusį ir įmetusį dangun saulę, Jeronimo Prahieško „milžinišką kūjį“, kuriuo Zodiako ženklai (taip!) išlaisvinę įkalintą Saulę, „aukso žiedą“ ar „kupką“ kalančius kalvelius Kalėdų dainose ir t. t. O ko nenumanys – sužinos pasiskaitęs. Pažadu

dažną nuostabą ir iškylančios darnios sistemos teikiamą pasigėrėjimą! Dar didesnę dalykinę nuostabą ir estetinį pasigėrėjimą pažadu ketvirtojoje knygos dalyje, skirtoje piešinių, aptiktų ant senovinio (maždaug XVI amžiaus) medinio apeiginio kaušo, interpretacijai ką tik aptartos lietuvių „zodiakinės mitologijos“ atodairoje.

Nesiginčysiu dėl stiliaus ir kalbėjimo manieros (kai nori, Jonas būna tikras aukšaburnis!), bet grynai mokslo požiūriu, mano galva, tai vienas didžiausių atradimų tradicinės baltų kultūros tyrimų srityje per kelis pastaruosius dešimtmečius, o gal ir išvis. Negana to, ir meistriškai pademonstruotas pats etnoastronominis tyrimų metodas. Užtat labai atsakingai ir neperdėdamas pasakysiu: šis knygoje pristatomas tyrimas galėjo (ar dar galėtų pasistengus?) tapti viena ryškiausių pastarojo meto daktaro disertacijų, kuri būtų padariusi garbę bet kuriai mūsų srities mokslo įstaigai. Kodėl netapo? Iš dalies dėl mokslo formalios rutinos, kuri, tiesą sakant, kitąsyk nebe skatina ir ugdo, bet veikiau slopina ir gniaužia jo raidą. Šia prasme Joną kuo nuoširdžiausiai suprantu: atsidėti tyrimui ir jį lydinčiam nepakartojamam atradimo džiaugsmui – viena, o mindyti slenksčius, be paliovos kažko prašinėti, atsiprašinėti, kad esi, įrodinėti, kad kažkas nesi, – jau visai kas kita. Dėl to gali susidaryti tokia padėtis, kad didžiausi atradimai ir gambiausi tyrinėtojai mūsų mokslo organizavimo sistemos tiesiog „nukošiami“, o visai lengvai ją pereina kaip tik tie, kurie temoka prisi- taikyti, įsiteikti, gunkčioti ir mėgdžioti.

Bet tik iš dalies. Nes šiuo atveju yra ir antroji reikalo pusė. Ją kaip tik ir atskleidžia penktoji dalis, ypač antrasis jos ir paskutinis knygos skyrius, kuriame autorius apibūdina neva lietuvių Zodiako

„galios ženklus“. Kitaip sakant, kloja pagrindus lietuviškajai astrologijai. Dabar gali atsiversti savo ženklą ir sužinoti, koks tavo būdas ir kas esi neva pagal lietuviškąją Zodiaką. Sakau „neva“, nes tai, kas čia prikurpta, neturi nieko bendra su labai rimtai ir įtikinamai rekonstruotu lietuviškuoju Zodiaku, o tėra paviršutiniškas, tiesiog vaikiškai paikas noras pritaikyti jį prie šiuolaikinių „Zodiako“ knygynų rinkos. Bet, mano galva, tuos, kas pirktų knygą dėl paskutiniojo skyriaus, gali su- laikyti rimtasis knygos branduolys, kuris jiems vis tiek liks nesuprastas; o tie, kurie kaip tik deramai knygą įvertintų, gali šokte atšokti būtent nuo paskutinio jos skyriaus. Susidaro toks išpūdis, lyg žmogus būtų radęs iš senų laikų stebuklingai išlikusį neįkainojamos vertės kūrinių, tarkim, medinę skulptūrą, bet, nešdamas ją turgun parduoti, truputėlį padažytų, „pagerintų“, norėdamas taip pakelti kainą. Suprantu, kad atlikus darbą norisi jį realizuoti ir susilaukti įvertinimo. Bet jeigu jau visai nepataikauti neišeina, tai ar ne geriau vis dėlto šiek tiek papataikauti žinovams, patyrusiems mokslininkams, iš kurių ir pasimokyti visuomet yra ko, o ne pigiausio skonio neišmanėliams?

Kai perdėtai nupiginama tai, kas turi itin didelę vertę, juolab kai nusipigina žmogus, turintis retą Dievo dovaną tą vertę atskleisti, visada labai skaudu ir apmaudu. Blika tikėtis, kad išmanantieji dalyką sugebės atsispirti šiam jausmui ir vis dėlto išvelgs knygoje tai, dėl ko ji iš tikrųjų buvo parašyta.

Baigiant būtina pasakyti, kad išleista knyga tikrai labai gražiai, dėl to nuoširdaus pagyrimo nusipelno tiek dailininkė Martyna Kašinskaitė, tiek ją pasamdžiusi leidykla.